

**ІНСТИТУТ ВИВЧЕННЯ
ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНОЇ ЄВРОПИ:
ІДЕЯ ТА МІСІЯ***

Геннадій Корольов

доктор історичних наук, старший дослідник, засновник
Інституту вивчення Центрально-Східної Європи у Києві, старший науковий
співробітник Інституту історії України НАНУ, 01001, Київ, вул. Грушевського, 4
instituteofeastcentraleurope@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9644-5191>

**INSTITUTE FOR THE STUDY OF
EAST CENTRAL EUROPE:
IDEA AND MISSION**

Gennadii Korolov

Doctor of Science in History, Senior Scientist, Founder of the Institute for
the Study of East Central Europe, Senior Research Fellow,
Institute of History of Ukraine, National Academy of Sciences of Ukraine
instituteofeastcentraleurope@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9644-5191>

«У всіх історичних поділах, більшою мірою географічних, аніж хронологічних, є щось завжди імперативне. У випадку Європи негативні сторони таких поділів є очевидними, хтось би сказав про їх неминучість, якщо виходити з того, що вона ділиться лише на дві частини**», – у 1950 р. писав відомий польський історик Оскар Галецький. У книзі «The Limits and Divisions of European History» він представ нову візію про Європу, її історичні поділи та уявлені кордони.

Якщо О. Галецькому йшлося про переосмислення подвійного поділу та пошук спільного в європейській історії, то через три десятиліття американський літературознавець Едвард Саїд заявить, що «кожна історична доба та кожне суспільство наново створює своїх «інших», де якраз Схід є тим Іншим для Заходу.

Візія політиків та інтелектуалів з Центрально-Східної Європи мала опертя в ідеї внутрішніх поділів та кордонів Європи. Прихильники постколоніальної теорії навпаки стверджували про умовність таких поділів, які були сконструйовані дискурсом влади. В обох випадках Центральна, Центрально-Східна, Східна Європи розглядалися не як географічна даність, а політично-історичний витвір. Відлуння цих інтерпретації досі впливає на українські уявлення про Європу як таку. Якщо одні її ідеалізують, то інші критикують або навіть ігнорують, підкреслюючи виразну інакшість у стосунку до України.

Усі ці питання вже давно витають в українському політичному та інтелектуальному дискурсі, але досі не набули прецизійних пояснень та означень. У другій половині ХХ ст.

---

* Цей есей підготовлений на основі доповіді про основні цілі та місію Інституту вивчення Центрально-Східної Європи під час роботи круглого столу «Інфраструктура як чинник модернізації Центрально-Східної Європи у довгому ХІХ ст.» у межах реалізації проєкту Жан Моне модуль «Інфраструктура, яка об'єднала Європу: історія, сучасний стан та погляд у майбутнє», виголошений 18 червня 2021 р. Програма заходу, див.: <https://www.instituteofeastcentraleurope-ua.com/infrastruktura-yak-chinnik-modernizatsiji-tsentralno-skhidnoji-jevropi/>.

** Halecki O. 2002. Historia Europy jej granic i podziałów. Lublin, s. 121.

видатний польський письменник Станіслав Єжи Лец писав, що «знак питання є гербом свободи». Цей вираз був обраний як гасло Інституту Центрально-Східної Європи, що був створений у грудні 2020 р. як науково-дослідницька організація.

На нашу думку, саме від питання та його проблематизації народжується розмова, дискусія та полеміка. Без питання немає науки: вміння його ставити означає майбутню якість знання. Ідея заснування Інституту вивчення Центрально-Східної Європи якраз опиралася, з одного боку, на прагнення зрозуміти чим є Центрально-Східна Європа та, з іншого, намагання розширити знання та сформувані нові уявлення про неї. В українському науковому середовищі та громадянському суспільстві досі немає структури, яка могла би сміло піднімати питання України і Центрально-Східної Європи *sensu largo*.

Відсутність незалежного дослідницького центру щодо вивчення Центрально-Східної Європи створює та створювало інформаційний та інтелектуальний вакуум, коли розмова про цей історичний регіон виходила за межі розуміння дискурсу про його історію, сьогодення теперішнього та сьогодення майбутнього в августинівському розумінні.

У заяві від 22 січня 2021 р., що було оприлюднена його засновниками з нагоди офіційної реєстрації Інституту було зазначено, що «наша ідея – це людина. Створення Інституту вивчення Центрально-Східної Європи є проектом заради свободи і знання, головною метою якого є розвиток громадської ініціативи, інтелектуальна та наукова співпраця з країнами нашої Європи. Як відомо, рація має місце там, де є сукупність відповідей на питання. Серед них може бути правда»^{*}. Себто Інститут з самого початку бачився не лише як науково-дослідницька організація, а як платформа наукових дискусій про Центрально-Східну Європу та культурний форум про взаємодію між її народами. Саме, тому у заяві зазначено також, що «Інститут вивчення Центрально-Східної Європи – це передовсім творення традиції про нас самих, про місце і регіон, де ми, українці, живемо. Ми не шукаємо авторитетів, адже вони вже витворили Центрально-Східну Європу про яку ми будемо говорити. Назвемо лише кілька імен: Іштван Бібо, Оскар Галецький, Єжи Гедройц, Мілан Кундера, Кшиштоф Михальський та багато інших. Ми хочемо по-новому прочитати, проговорити та осмислити Центрально-Східну Європу»^{**}. У широкому сенсі, суть ініціативи полягає потребі створення Інституту, який би займався історичною, геополітичною та культурною (або цивілізаційною) специфікою Центрально-Східної Європи.

Взірцями для засновників є краці традиції Інституту наук про людину у Відні (нім. Institut für die Wissenschaften vom Menschen)^{***}, Інституту Центрально-Східної Європи у Любліні (нині – Інститут Центральної Європи) (пол. Instytut Europy Środkowej)^{****}. Це своєю чергою визначило основні напрями роботи та діяльності Інституту:

- Зовнішня політика;
- Політичні процеси;
- Підтримка наукових досліджень та резиденції для закордонних дослідників, інтелектуалів та письменників, особливо з країн Центрально-Східної Європи;
- Політичні консультації;
- Аналітичні матеріали;
- Ідея Центрально-Східної Європи;

Задля реалізації мети, завдань та напрямів роботи Інституту визначено два основні наукові проекти, які заплановані до реалізації на найближчі кілька років:

1) «Подорож дискурсу відсталості в історії Центрально-Східної Європи». Мета проекту – вивчення дискурсу відсталості, який сформувався переважно у західних

---

* Заява про створення ІЦСЕ від 22 січня 2021 р. URL: <https://www.instituteofeastcentraleurope-ua.com/> (Дата відвідування: 10 вересня 2021 р.).

** Заява про створення ІЦСЕ від 22 січня 2021 р. URL: <https://www.instituteofeastcentraleurope-ua.com/> (Дата відвідування: 10 вересня 2021 р.).

*** Більше інформації, див.: <https://www.iwm.at/>.

**** Більше інформації, див.: <https://ies.lublin.pl/>.

країнах, але знаходив безкритичне прийняття серед політичних та інтелектуальних кіл народів Центрально-Східної Європи.

2) «Зустрічі академічних культур у Центрально-Східній Європі: традиції, взаємовпливи та покоління». Ціль ініціативи – це дослідити історіографічні традиції, академічні культури та поле їхньої «перехресної» взаємодії та взаємовпливу на терені Центрально-Східної Європи.

Отже, Інститут вивчення Центрально-Східної Європи має на меті змінити панівні уявлення про Центрально-Східну Європу, покликаний сприяти поширенню знань про наших західних сусідів, налагоджувати співпрацю у науковій, культурній та сфері культурної дипломатії. У вищезгаданій заяві, засновниками Інституту було вказано, що «ми будемо обирати краще і критично пізнавати досвід країн, які для нас є історичним Заходом. Ми будемо працювати над українською західною політикою». Ця думка найкраще відображає сутність місії новоствореного Інституту.

Дата подання матеріалу в редакцію – 19 вересня 2021 р.